

Володимир Вікторович ЛАГОДІЄНКО

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу, підприємництва і торгівлі,
Одеська національна академія харчових технологій
E-mail: volodymyr@wiktoriya.com

Марина Андріївна ЧАЙКОВСЬКА

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Владислав Володимирович ЛАГОДІЄНКО

здобувач вищої освіти першого рівня,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ
ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ**

Лагодієнко, В. В. Сталий розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону [Текст] / Володимир Вікторович Лагодієнко, Марина Андріївна Чайковська, Владислав Володимирович Лагодієнко // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 3. – С. 93–101. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Стаття присвячена поглибленню методичних підходів до оцінки стану складових сталого розвитку регіонального агропродовольчого сектору економіки та розробці управлінських заходів щодо нейтралізації дестабілізуючих факторів.

Метою статті є аналіз складових сталого розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону, з'ясування резервів забезпечення економічного, соціального та екологічного вимірів сталості досліджуваного територіального сектору виробництва.

Результати. Визначено, що із зростанням багатокладності сільськогосподарського виробництва, підвищується рівень стабільності територіального аграрного сектору. Уточнено економічні та соціальні причини депопуляції сільських територій Причорноморського регіону. Уточнено перелік чинників, які ускладнюють забезпечення екологічного виміру сталості розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону. Встановлено, що має місце прямий зв'язок між стабільністю сільськогосподарського виробництва та рівнем багатокладності в аграрній сфері. Стабільність місцевого виробництва промислової продовольчої продукції залежить від стабільності пропозиції сільськогосподарської сировини. Серед чинників, які негативно впливають на соціальну сталість розвитку агропродовольчої сфери, найпомітнішими є низький рівень доходів споживачів та недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури сільських територій регіону. Серед чинників, які негативно впливають на екологічну сталість розвитку агропродовольчої сфери, найпомітнішими є високий рівень розораності земель, скорочення площі під багаторічними насадженнями, незадовільна динаміка відтворення лісів, критично низький рівень внесення органічних добрив.

Висновки. Агропродовольча сфера виробництва Причорноморського регіону демонструє відносно високий рівень нестабільності. Серед головних причин цього – низький рівень

© Володимир Вікторович Лагодієнко, Марина Андріївна Чайковська,
Владислав Володимирович Лагодієнко, 2018

платоспроможності населення регіону, ігнорування місцевими виробниками локального продовольчого ринку, депопуляція сільських територій через низький рівень заробітної плати та незадовільний розвиток соціальної інфраструктури, низький індекс стану земельних ресурсів.

Ключові слова: сталий розвиток, агропродовольча сфера, багатокладність, продовольчий попит, сільські території, соціальна інфраструктура, органічне землеробство.

Volodymyr LAGODIENKO

Doctor of Economics, Professor, Head of the department marketing, business and trade,
Odessa National Academy of Food Technologies

Maryna CHAYKOVSKA

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economics
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Vladyslav LAGODIENKO

higher education student of the first level
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL SPHERE OF THE BLACK SEA REGION

Abstract

Introduction. *The article is devoted to the methodological approaches deepening to the assessment of the sustainable development components status of the regional agro-food sector of the economy and the management measures development to neutralize destabilizing factors.*

The purpose of the article is to analyze the components of the agro-food sector sustainable development of the Black Sea region, to determine the reserves of economic, social and environmental measures of sustainability of the investigated production territorial sector.

Results. *It is determined that with the multicultural agriculture growth, the stability level of the territorial agrarian sector is increasing. The economic and social causes of the Black Sea region rural areas depopulation are specified. The list of factors that complicate the environmental dimension provision of the agro-food sector sustainability in the Black Sea region has been specified. It has been established that there is a direct link between the agricultural production stability and the level of the agrarian sector multiculturalism. The stability of local production of industrial food products depends on the stability of agricultural raw materials supply. Among the factors that adversely affect the social sustainability of the agro-food sector development are the consumer income low level, the insufficient level of social rural areas infrastructure development of the region. Among the factors that adversely affect the environmental sustainability of the agro-food sector, the most notable are the land cultivation high level, the reduction of the area under perennial stands, the unsatisfactory dynamics of forest reproduction, and the critically low level of organic fertilizer application.*

Conclusions. *The agricultural sector of the Black Sea region's production shows a relatively high level of instability. Among the main reasons for this are the low level of the region population solvency, the neglect of local producers of the local food market, depopulation of rural areas due to low wages and poor social infrastructure development, and a low index of land resources.*

Keywords: *sustainable development, agro-food sphere, multiculturalism, food demand, rural areas, social infrastructure, organic agriculture.*

JEL classification: Q 13

Вступ

Актуальною проблемою розвитку української економіки в цілому та окремих її регіонів є домінування тактичного господарського підходу над стратегічним. З об'єктивної точки зору – це продиктовано революційними змінами в економічному, політичному та міжнародному становищі нашої країни, які надто ускладнюють довгострокове прогнозування, а відтак і розробку стратегічного плану розвитку на усіх ієрархічних економічних рівнях. Проте із суб'єктивної точки зору дається взнаки інертність мислення, сфокусованого на отриманні швидкого прибутку будь-якою ціною. При цьому майже ніхто із господарників не хоче згадувати про відому економічну дилему – в короткостроковому періоді господарські рішення, які приносять швидкий прибуток ціною порушення циклу відтворення, в довгостроковому періоді обертаються збитками, втратою ринкової частки, банкрутством тощо.

Однією із найбільш перспективних теоретичних основ стратегічного планування є концепція сталого розвитку. Її практичне втілення у сфері агропродовольчого виробництва є важливою політичною, науковою та прикладною проблемою.

Проблема переходу до сталого розвитку економіки в цілому та агропродовольчої сфери зокрема є актуальною темою наукових досліджень вітчизняних та закордонних вчених. Зокрема це роботи: Бетца Ф., Евелей Г., Джексона Т., Лацілли О. і Ордейг Х. М., Маліка М. Й., Хвесика М. А., Бистрякова І. К., Алімова О. М., Булавки О. Г., Якуби К. І., Дієсперова В. С., Александрова М. С., Шубравської О. В. та ін.

Мета та завдання статті

Метою статті є аналіз складових сталого розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону, з'ясування резервів забезпечення економічного, соціального та екологічного вимірів сталості досліджуваного територіального сектору виробництва. У межах досягнення мети виокремлено такі завдання:

- дослідження складових сталого розвитку агропродовольчої сфери Причорноморського регіону;
- вивчення економічних і соціальних причини депопуляції сільських територій;
- обґрунтування резервів забезпечення економічного, соціального та екологічного вимірів сталості досліджуваного територіального сектору виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження

За період 1990-2016 рр. виробництво валової продукції (у реальному вираженні) у Причорноморському регіоні демонструє вищий рівень нестабільності, ніж у цілому по Україні: коефіцієнти варіації відповідних динамічних рядів становлять 22,0 та 19,8%.

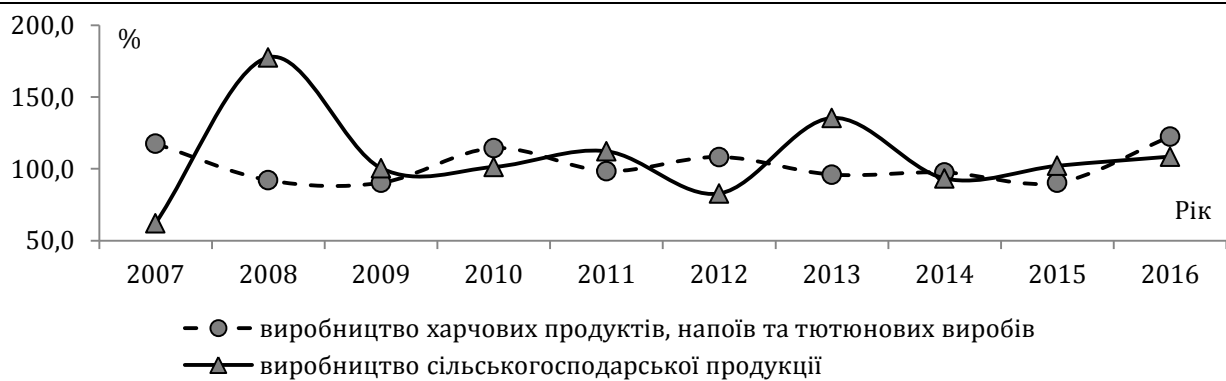
Таблиця 1. Коефіцієнти варіації 9ч-річних відрізків динамічних рядів в період 1990-2016 рр., які характеризують виробництво валової сільськогосподарської продукції (у постійних цінах) в областях Причорноморського регіону, %

Період	Миколаївська область	Одеська область	Херсонська область
1990-1998 рр.	28,4	24,6	23,0
1999-2007 рр.	19,5	16,4	11,7
2008-2016 рр.	12,3	13,0	14,2

Джерело: Регіони України. Статистичні збірники за відповідні роки.

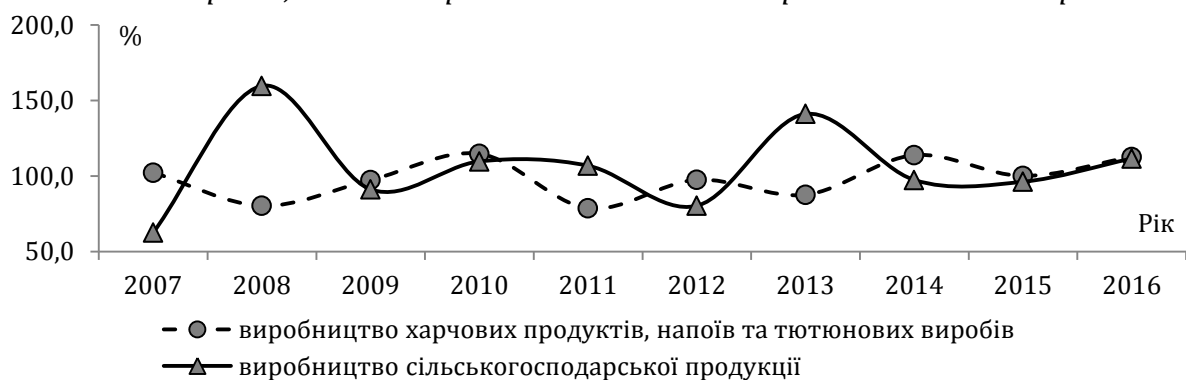
Рівень стабільності сільськогосподарського виробництва здійснює безпосередній вплив на рівень стабільності промислового виробництва продуктів харчування (рис. 1-3).

Прослідковується достатньо чіткий синхронний зв'язок із однорічним лагом. Отже, стабільність виробництва продовольчої продукції промисловими виробниками Причорноморського регіону залежить від стабільності регіонального сільськогосподарського виробництва.

Рис. 1. Виробництво сільськогосподарської продукції, промислове виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у Миколаївській області, у % до попереднього року

Джерело: Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.); Промисловість України; Регіони України. Статистичні збірники за відповідні роки.

Рис. 2. Виробництво сільськогосподарської продукції, промислове виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у Одеській області, у % до попереднього року

Джерело: Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.); Промисловість України; Регіони України. Статистичні збірники за відповідні роки.

Рис. 3. Виробництво сільськогосподарської продукції, промислове виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у Херсонській області, у % до попереднього року

Джерело: Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.); Промисловість України; Регіони України. Статистичні збірники за відповідні роки.

Дослідження причин диференціації ступеня економічної сталості агропродовольчого виробництва областей Причорноморського регіону дозволило виявити важливу закономірність: чим вищий рівень багатокладності с/г виробництва, тим стабільнішим є аграрний сектор даної області (табл. 2).

Таблиця 2. Структура сільськогосподарського виробництва за категоріями господарств у Причорноморському регіоні у середньому за 1990-2016 рр.

Показник		Миколаївська область	Одеська область	Херсонська область
Частка у виробництві валової продукції, %	сільськогосподарські підприємства	56,4	53,2	51,8
	господарства населення	43,6	46,8	48,2

Джерело: Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010р.); Сільське господарство України. Статистичні збірники за відповідні роки.

Кількісні та якісні параметри функціонування продовольчого ринку, як складової агропродовольчої системи, визначають соціальний вимір її сталості. Такий висновок виходить із двох передумов: 1) за формою соціальний вимір сталості агропродовольчої системи визначається рівнем задоволення продовольчих потреб населення країни; 2) розширення або звуження національного продовольчого ринку визначається фактичним рівнем продовольчого попиту [1]. Дефіцит продовольчого попиту населення Причорноморського регіону в 2016 р. в абсолютному вимірі становив 154 тис. т м'яса та м'ясопродуктів, 778 тис. т молока та молочних продуктів, 28 тис. т риби і рибопродуктів, 160 тис. т фруктів, ягід, горіхів, винограду тощо. Причиною суттєвого недоспоживання базових видів продовольства є дефіцит ліквідності домогосподарств – внаслідок низького рівня платоспроможності населення регіону, рівень економічної доступності продовольства перебуває в зоні продовольчої небезпеки (табл. 3).

Таблиця 3. Частка витрат на продовольство в структурі сукупних витрат домогосподарств Причорноморського регіону, %

Регіон	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Україна	61,2	60,7	59,1	59,3	60,3	56,4	52,7	51
Миколаївська область	53,9	51,8	52,3	55	54,2	56,4	51,8	50,2
Одеська область	59,2	64,1	61,6	59,3	60,9	60,8	58,9	56,6
Херсонська область	59,9	62,3	62,4	63,7	62,5	62,1	56,6	55,5

Джерело: Витрати і ресурси домогосподарств України. Статистичні збірники за відповідні роки

Спроба встановити зв'язок між динамікою виробництва валової сільськогосподарської продукції (Y) та динамікою витрат на одну особу населення Причорноморського регіону (x) не дала позитивного результату ($R = 0,117$). На нашу думку – це зумовлено тим, що аграрне виробництво регіону не зорієнтоване на місцевий ринок – в структурі валової продукції товаровиробників трьох областей переважає рослинницька галузь. За підсумками 2016 р. її частка склала 82,6%. В структурі самого рослинництва домінує вирощування зернових колосових, кукурудзи на зерно, соняшнику, сої тощо. Натомість виробництво фруктів, ягід, горіхів і винограду є дефіцитним в Миколаївській і Одеській областях. Виробництво м'яса і м'ясопродуктів є дефіцитним в усьому Причорноморському регіоні.

Зв'язок економічної та соціальної сталості проявляється у кількості господарств населення регіону, які, в свою чергу, залежать від кількості жителів сільських територій. За останніх п'ять років чисельність жителів сільських територій Причорноморського регіону скоротилася на 26,7 тис. осіб, середньорічний темп депопуляції – 0,33%. Головними причинами депопуляції є проблема зайнятості (рівень безробіття в усіх областях регіону має стабільно зростаючу динаміку), а також рівень розвитку соціальної інфраструктури.

Негативним наслідком недостатнього попиту на робочу силу в сільській місцевості є низький рівень заробітної плати у сфері сільськогосподарського виробництва Причорноморського регіону (табл. 4).

Таблиця 4. Середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві України та областях Причорноморського регіону, грн

Регіон	Рік								
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	111	415	1430	1791	2026	2270	2476	3140	3916
Миколаївська область	111	427	1395	1671	1878	2064	2214	2795	3645
Одеська область	98	355	1077	1397	1482	1765	1918	2257	2824
Херсонська область	121	461	1399	1675	1797	1993	2289	2899	3748

Джерело: Регіони України. Статистичні збірники за відповідні роки

Проблеми із пошуком роботи та низький рівень заробітної плати спричиняють міграцію економічно активного сільського населення в міста та за кордон.

Не меншою проблемою є низький, а подекуди незадовільний, рівень розвитку соціальної інфраструктури. Більшість доріг Причорноморського регіону у критичному стані. У національному рейтингу найгірших доріг перше місце займає Одеська область із 50,1% доріг у критичному стані; на п'ятому місці – Миколаївська область із 41,3% доріг у критичному стані. Херсонська область розміщується на 15 місці із 27,8% доріг у критичному стані [2]. Що стосується власне сільських територій, то кількість населення, яке проживає в сільських населених пунктах, що не мають дороги з твердим покриттям у Причорноморському регіоні станом на 1 січня 2018 року становило 432,4 тис. осіб (Миколаївська область – 16,3, Одеська область – 268,4 і Херсонська область – 147,7 тис. осіб). Це 20% від усього сільського населення України, яке проживає в селах, що не мають доріг із твердим покриттям [3].

Аналіз ситуації обладнання житлового фонду сільських територій Причорноморського регіону (табл. 5) дає змогу сформулювати важливі зауваження щодо його покращення.

Таблиця 5. Питома вага обладнаної загальної площі в житлових будинках, гуртожитках та нежитлових будівлях у сільській місцевості на 01.01.2018, %

Регіон	Водогоном	Гарячим водопостачанням	Каналізацією	Опаленням			Газом	
				центральним	від індивідуальних установок	підним	природним	скрапленим
Україна	36,6	24	33	1,3	53,6	39,8	57,3	27
Миколаївська область	39,9	24,9	31,2	0,5	49	46,1	45,4	43,7
Одеська область	48,5	19,8	34,7	2,1	31,9	42,3	33,7	48,2
Херсонська область	48,9	16	35,2	0,3	36	51,9	30,9	62,7

Джерело: Статистичний збірник «Житловий фонд України у 2017 році»

В першу чергу це стосується опалення. В областях Причорноморського регіону опалення за рахунок індивідуальних установок на порядок нижче, ніж в середньому для сільських територій України. Альтернатива індивідуальним опалювальним установкам – пічне опалення. Його частка в обігріві житла сільського населення областей Причорноморського регіону є вищою, ніж у середньому по Україні. Головною побутовою проблемою пічного опалення є те, що воно не здатне забезпечити постійне гаряче водопостачання та обігрів приміщень, призначених для санітарно-гігієнічних потреб. Забезпечення жителів сільських територій Причорноморського регіону природним газом є критично низьким. Окрім іншого – це вказує на те, що тут переважаючим типом індивідуальних установок опалення є водонагрівні котли на твердому паливі. Враховуючи фактор, переважно низьких доходів жителів сільських територій Причорноморського регіону, можна припустити, що вони є здебільшого

морально застарілих конструкцій. А тому мають ККД, який в 2-2,5 рази нижчий, ніж ККД сучасних котлів на твердому паливі та конденсаційних газових котлів. В результаті, домогосподарства, які мають житлові субсидії, збитки від експлуатації таких опалювальних установок перекладають на державний бюджет. Ті ж домогосподарства, які не мають житлових субсидій, експлуатуючи такі опалювальні установки, несуть надмірні витрати, що суттєво знижує мотивацію проживання в таких умовах.

В секторі соціально-споживацької інфраструктури сільських поселень регіону критичною є ситуація із забезпеченням населення послугами лікувальних закладів (Миколаївська та Одеська області), стаціонарних торговельних закладів (Миколаївська та Одеська області), стаціонарних відділень зв'язку (Одеська область). В секторі соціально-культурної інфраструктури сільських поселень регіону критичною є ситуація із забезпеченням населення послугами клубів та будинків культури (Миколаївська та Одеська області), бібліотек (Миколаївська область), їдалень та кафе (Миколаївська та Одеська області), спортивних споруд (Миколаївська та Одеська області) [3].

Основний зміст екологічного виміру сталості агропродовольчої системи, в першу чергу, передбачає збереження родючості земель сільськогосподарського призначення, недопущення перевищення нормативних показників залишків хімічних речовин в ґрунтах, воді та сільськогосподарській продукції, контроль за поширенням ГМО тощо [1]. Ось уже кілька років поспіль області Причорноморського регіону мають стабільно невисокий індекс стану земельних ресурсів: Миколаївська область – 0,327 (рейтинг 20), Одеська область – 0,377 (рейтинг 17), Херсонська область – 0,378 (рейтинг 16) [4]. Причин такого стану багато:

1) високий рівень розораності. Частка земель сільськогосподарського призначення у загальній земельній площі в Миколаївській області – 83,6%. У відповідному національному рейтингу – це третій результат; в Одеській області – 79,8% (рейтинг 5); в Херсонській області – 71,4% (рейтинг 14) [5];

2) площі під багаторічними насадженнями. За останніх 10 років такі площі в плодоносному віці у Причорноморському регіоні скоротилася з 27,7 до 20,3 тис. га і продовжує скорочуватися із середньорічним темпом 4,4%;

3) відтворення лісів. В усіх областях Причорноморського регіону воно скорочується. За період з 2010 по 2016 рр. відтворення лісів у Миколаївській області скоротилося з 2686 до 478 га, у Одеській області – з 3423 до 439 га, у Херсонській області – з 1972 до 642 га [5];

4) внесення органічних добрив під посіви сільськогосподарських культур. Внесення органічних добрив в Причорноморському регіоні не перевищує 100 кг на 1 га посівної площі. В Одеській області у 2014 і 2015 рр. органічні добрива не вносилися взагалі [6-8].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Агропродовольча сфера виробництва Причорноморського регіону демонструє відносно високий рівень нестабільності. Серед головних причин цього – низький рівень платоспроможності населення регіону, ігнорування місцевими виробниками локального продовольчого ринку, депопуляція сільських територій через низький рівень заробітної плати та незадовільний розвиток соціальної інфраструктури, низький індекс стану земельних ресурсів.

Список літератури

1. Мудрак Р. П., Непочатенко О. О., Нестерчук Ю. О. Сталий розвиток агропродовольчої системи України: суть та практичне значення. *Сталий розвиток*

та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізаційних викликів: монографія / за ред. О. І. Павлова. Одеса: Астропринт, 2012. С. 105-121.

2. Рейтинг областей України з найгіршими і найкращими дорогами. URL: <http://expres.ua/news/2015/11/20/160905-reytyng-oblastey-ukrayiny-naygirshymy-paukrashchymy-dorogamy>
3. Статистичний збірник «Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України». Київ, 2014. 187с.
4. Статистичний бюлетень «Регіональний людський розвиток». Київ, 2015. 50 с.
5. Статистичний збірник «Довкілля України за 2014 рік». Київ, 2015. 223 с.
6. Статистичний бюлетень «Внесення мінеральних та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур у 2014 році». Київ, 2015. 52 с.
7. Статистичний бюлетень «Внесення мінеральних та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур у 2015 році». Київ, 2016. 52 с.
8. Статистичний бюлетень «Внесення мінеральних та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур у 2016 році». Київ, 2017. 52 с.
9. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.
10. Малік М. Й., Хвесик М. А. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та екологічнобезпечного агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2010. № 5. С. 3-12.
11. Булавка О. Г., Якуба К. І., Дієсперов В. С., Александров М. С. Розвиток сільських територій. *Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року* / за ред. Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяка. К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. С. 100-106).
12. Шубравська О. Ризики сталого розвитку АПС України в умовах глобалізації. *Економіка України*. 2007. №2. С. 63.
13. Betz F. Change in Sustainable Economies. *Journal of Sustainable Development*. 2015. Vol. 8. P. 73.
14. Eveleigh H. The Future is Local. Empowering communities to improve their neighborhoods. *Sustainable Development Commission*. 2010. July. 157 p.
15. Jackson T., Porritt J. A sustainable new deal. A stimulus package for economic, social and ecological recovery. *Sustainable Development Commission*. 2009. April. 40 p.
16. Lacilla E., Ordeig J. M. Waterfront Public Realm Design: Towards a Sustainable Identity Urban Projects in Vancouver and Portland. *Journal of Sustainable Development*. 2016. Vol. 9, No. 2. P. 169.
17. Лагодієнко В. В. Вплив інтенсифікації діяльності з інноваційною основою на розвиток аграрного виробництва. *Економічний аналіз: зб. наук. праць* / редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Том 17. № 3. С. 54-58.

References

1. Mudrak, R. P. and Nepochatenko, O. O., Nesterchuk, Yu. O. (2012). Stalyj rozvytok agroprodovol'choyi sy'stemy` Ukrayiny`: sut` ta prakty`chne znachennya. [Sustainable development of the agro-food system of Ukraine: essence and practical significance]. Stalyj rozvytok ta bezpeka agroprodovol'choyi sfery` Ukrayiny` v umovax globalizacijny`x vy`kly`kiv. [Sustainable development and security of the agro-food sector of Ukraine in the context of globalization challenges]. In Pavlova, O. I. (ed.). *Astropy`nt*. Odessa. Ukraine. S. 105-121.

2. The rating of Ukraine's regions with the worst and best roads. Available at: <http://expres.ua/news/2015/11/20/160905-reytyng-oblastey-ukrayiny-naygirshymy-naykrashchymy-dorogamy>
3. *Staty`sty`chny`j zbirny`k «Social`no-ekonomichne stanovy`shhe sil`s`ky`x naseleny`x punktiv Ukrayiny`»*. (2014). [Statistical collection "Socio-economic situation of rural settlements of Ukraine"]. Kiev. Ukraine.
4. *Staty`sty`chny`j byuleten` «Regional`ny`j lyuds`ky`j rozvy`tok»*. (2015). Kiev. Ukraine.
5. *Staty`sty`chny`j zbirny`k «Dovkillya Ukrayiny` za 2014 rik»*. (2015). [Statistical collection "Environment of Ukraine for 2014"]. Kiev. Ukraine.
6. *Staty`sty`chny`j byuleten` «Vnesennya mineral`ny`x ta organichny`x dobry`v pid urozhaj sil`s`kogospodars`ky`x kul`tur u 2014 roci»*. (2015). [The statistical bulletin "Introduction of mineral and organic fertilizers for crop crops in 2014"]. Kiev. Ukraine.
7. *Staty`sty`chny`j byuleten` «Vnesennya mineral`ny`x ta organichny`x dobry`v pid urozhaj sil`s`kogospodars`ky`x kul`tur u 2015 roci»*. (2016). [Statistical bulletin "Introduction of mineral and organic fertilizers for crop crops in 2015"]. Kiev. Ukraine.
8. *Staty`sty`chny`j byuleten` «Vnesennya mineral`ny`x ta organichny`x dobry`v pid urozhaj sil`s`kogospodars`ky`x kul`tur u 2016 roci»*. (2017). [Statistical bulletin "Importation of mineral and organic fertilizers for crop crops in 2016"]. Kiev. Ukraine.
9. *Nacional`na parady`gma stalogo rozvy`tku Ukrayiny`*. (2012). [National Paradigm of Sustainable Development of Ukraine]. In Paton, B. Ye. (ed.). Derzhavna ustanova «Insty`tut ekonomiky` pry`rodokory`stuvannya ta stalogo rozvy`tku Nacional`noyi akademiyi nauk Ukrayiny`». Kiev. Ukraine.
10. Malik, M. J., Xvesy`k, M. A. (2010). «Sustainable development of rural territories on the basis of regional nature management and ecologically safe agro-industrial production». *Ekonomika APK*. no. 5. pp. 3-12.
11. Bulavka, O. G. and Yakuba, K. I., Diyesperov, V. S., Aleksandrov, M. S. (2012). *Rozvy`tok sil`s`ky`x tery`torij*. [Development of rural territories]. *Strategichni napryamy` rozvy`tku sil`s`kogo gospodarstva Ukrayiny` na period do 2020 roku*. [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period up to 2020]. In Lupenko, Yu. O. and Mesel`-Veselyaka, V. Ya. (ed.). NNCz «IAE». Kiev. Ukraine. pp. 100-106.
12. Shubravs`ka, O. (2007). «Risks of Sustainable Development of APS of Ukraine in the Conditions of Globalization». *Ekonomika Ukrayiny`*. no. 2. pp. 63.
13. Betz, F. (2015). Change in Sustainable Economies. *Journal of Sustainable Development*. Vol. 8. p. 73.
14. Eveleigh, H. (2010). The Future is Local. Empowering communities to improve their neighborhoods. *Sustainable Development Commission*. July. 157 p.
15. Jackson, T. and Porritt, J. (2009). A sustainable new deal. A stimulus package for economic, social and ecological recovery. *Sustainable Development Commission*. April. 40 p.
16. Lacilla, E. and Ordeig, J. M. (2016). Waterfront Public Realm Design: Towards a Sustainable Identity Urban Projects in Vancouver and Portland. *Journal of Sustainable Development*. Vol. 9, No. 2. P. 169.
17. Lagodiyenko, V. V. (2014). Vply`v intensy`fikaciyi diyal`nosti z innovacijnoyu osnovoyu na rozvy`tok agrarnogo vy`robny`cztva. [Influence of intensification of activity with an innovative basis on the development of agrarian production]. *Ekonomichny`j analiz: zb. nauk. pracz`*. [Economic analysis]. In Derij, V. A. (ed.). Vy`davny`cho-poligrafichny`j centr Ternopil`s`kogo nacional`nogo ekonomichnogo universy`tetu «Ekonomichna dumka». Ternopil. Vol. 17. No. 3. pp. 54-58.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2018 р.